

YOSHLARNI SALBIY AXBOROT TA'SIRIDAN HIMOYA QILISHNING PEGAGOGIK-PSIXOLOGIK OMILLARI

Raxmatov Jasur Xamidulloyevich

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Akademiyasi katta o'qituvchisi

Annotatsiya: *Maqolada axborot xurujlarining yosh avlodga xususan Oliy harbiy ta'lim muassasalari kursantlariga va jamiyatga salbiy ta'siri haqida so'z boradi. Axborot-psixologik xavfsizlikni tadqiq etgan olimlarning izlanishlariga diqqat qaratiladi. Oliy harbiy ta'lim muassasalari kursantlarida axborot-psixologik xavfsizlikni keltirib chiqaruvchi va bartaraf etuvchi omillar yoritildi.*

Kalit so'zlar: *Axborot, axborot-psixologik xavfsizlik, milliy axborot siyosati, ijtimoiy ta'sir.*

Abstract: *The article talks about the negative impact of information attacks on the young generation, especially on the cadets of higher military educational institutions, and on society. Attention is paid to the research of scientists who researched information-psychological security. Factors causing and eliminating information-psychological security in cadets of higher military educational institutions were highlighted.*

Key words: *information, information-psychological security, national information policy, social impact.*

Аннотация: *В статье говорится о негативном влиянии информационных атак на молодое поколение, особенно на курсантов высших военных учебных заведений, и на общество. Уделено внимание исследованиям ученых, исследовавших информационно-психологическую безопасность. Выделены факторы, вызывающие и устраняющие информационно-психологическую безопасность у курсантов высших военных учебных заведений.*

Ключевые слова: *информация, информационно-психологическая безопасность, национальная информационная политика, социальное воздействие.*

KIRISH

Zamonamizda axborot texnologiyalarini jadallik bilan soat sayin rivojlanib borayotganligi barchamizga ayondir. Axborot orqali zamonaviy psixologik ta'sir texnologiyalarining tobora rivojlanib borayotganligi shaxs va jamiyat tafakkurining shakllanishiga turli shakllarda kuchli ta'sir o'tkazadi. Birgina noto'g'ri axborot yurtning tinchligini buzib yuborishi yoki bir biriga dushman davlatlarni yarashtirib qo'yish imkoniyatiga ega. Axborot oqimini to'g'ri yo'naltira olmaslik yillar davomida shakllanib kelayotgan ma'naviy qadriyatlarni yemirilishiga olib kelishi mumkin.

ASOSIY QISM

Informatsion xurujlar – bu shaxsning axborotga bo'lgan ehtiyojini qondirishda, ommaviy axborot vositalari tomonidan agressiv ruhdagi g'oya, ma'lumot yoki

dezinformatsiya tarqatish orqali inson ongini chalg'itadigan va zaharlaydigan, dunyoqarashini o'zgartirib noto'g'ri yo'nalishga yuboradigan, ma'lum g'oyaviy-siyosiy maqsadlarga erishish bo'yicha olib boriladigan harakatlar tushuniladi. Informatsion xurujlar tushunchasi ostida biror xalq, millatning mentaliteti, madaniyati, ma'naviyati, dini va davlatning axborot-texnologik, harbiy va boshqa infratuzilmasiga destruktiv (buzg'unchi) tarzda salbiy ta'sir ko'rsatadigan maxsus dezinformatsion bilimlar yotadi. Mafkuraviy jarayonlarning globallashuvi bugungi kunda turli shakl va ko'rinishdagi informatsion-psixologik xurujlarni yuzaga keltirmoqda. Informatsion-psixologik xurujlar davlat va millat xavfsizligiga sezilarli xavf tug'dirib, milliy armiyamizning negiziga putur yetkazish, avvalo, uning ma'naviy-axloqiy asoslariga ta'sir o'tkazishi mumkin. Informatsion-psixologik xurujlar eng avvalo, zamonaviy axborot texnologiyalaridan keng foydalanish orqali boy madaniyatimiz va ma'naviy qadriyatlarimizga mutlaqo zid bo'lgan mafkura va buzg'unchi g'oyalarni yoshlarning ongi va tafakkuriga singdirishga qaratilgan tajovuzkorlikning mafkuraviy shaklda namoyon bo'lishidir.

Informatsion-psixologik xurujlar – bu shaxs va ijtimoiy guruhning ongiga ruhiy ta'sir ko'rsatishning bir turi bo'lib, asosan oldindan puxta tayyorlangan axborotdan foydalanish hamda axborot ta'sir ko'rsatishning turli shakllari yordamida shaxs va ijtimoiy guruhning ongini ta'sir ko'rsatayotgan kuchlar tomoniga ag'darish maqsadida amalga oshiriladigan faoliyatdir. Informatsion-psixologik xurujlar – shaxsga, muayyan tashkilot va davlatga yo'naltirilgan ta'sir bo'lib, uning asl maqsadi o'sha shaxs, tashkilot va davlatni normal hayot tarzining buzilishini nazarda tutgan siyosiy va ijtimoiy guruhlarning g'arazli niyatlaridan kelib chiqadi, shuning uchun ham ular mohiyatan ijtimoiy-psixologik hodisa hisoblanadi.

Informatsion-psixologik xurujlar shaxslar, ayniqsa yoshlar ongida siyosiy va mafkuraviy bo'shliqni, loqaydlik va beparvolikni hosil qilish, ogohlikni susaytirishni, jamiyat o'rtasida “olomon” yoki “to'da” ongini shakllantirishni, jamiyatda tartibsizlikni, ijtimoiy normalarga bo'ysunmaslik vaziyatini vujudga keltirishni, davlatga, mavjud konstitutsion tuzumga ishonchsizlikni keltirib chiqarishni, shuningdek insonlarning ma'naviy-axloqiy ongini tubdan izdan chiqarishni, ularni manqurtga aylangirishni va “tirik qurol” sifatida foydalanishni oldiga maqsad qilib qo'yadi. Bugungi kunda informatsion-psixologik xurujlarni amalga oshirish usullari quyidagi ko'rinishlarda namoyon bo'lmoqda:

axborotni manipulyatsiya qilish – ya'ni o'zining manfaatini ko'zlab ma'lumotlarni dozalash, faktlarni o'zgartirish yoki borlarini mish-mishlar bilan aralashtirish, tushuncha va dalillarni almashtirish orqali insonlarga o'z qarashlari, g'oya va fikrlarini yashirin ruhiy zo'rlab o'tkazish;

dezinformatsiyalash – biror shaxs yoki hodisani obro'sizlantirish, noto'g'ri fikrlarni shakllantirish maqsadida oldindan ayon yolg'on ma'lumotlar orqali ataylab chalg'itish;

ishontirish – ma'lumotlarni o'zining manfaatini ko'zlab singdirish, o'z tarafiga og'dirish maqsadida insonlarning ongiga ruhiy ta'sir etish;

hissiyotlarni bo'ysundirish – insonda xavotirlik, depressiya va apatiya holatlarini shakllangarish, irodasini sindirish, unga o'z xukmronligini o'rnatish orqali ruhiy siqilish holatini keltirib chiqarish maqsadida shaxsning his-tuyg'ulariga ta'sir etish;

dahshatga solish (qo'rqitish) – shaxsni qarshilik ko'rsatishga irodasini susaytirish, hissiy-irodaviy barqarorligini maksimal darajada pasaytirish, noma'lumlik oldida qo'rquvlik hissini uyg'otish maqsadida ularda xavotirlik, og'ir ruhsizlik va ishonchsizlik kayfiyatini shakllangarish;

da'vat etish (chaqiriq) – biror-bir harakatga undaydigan talab yoki bosh g'oyani aks etadigan, salmoqli dalillarga asoslangan murojaat, aniq shior tashlash.

Shunday ekan, axborot tarqatish, olish ortida katta manfaat, ya'ni strategiya turgan ekan, uni himoya qilish, turli ma'lumotlar ta'siri va xurujlariga qarshi tura olishning ham ahamiyati ayni paytda juda muhimdir. Kuzatishimiz mumkinki, dunyo davlatlarida axborot xavfsizligi masalasiga dolzarb va jiddiy vazifa sifatida qaralmoqda.

Informatsion-psixologik xavfsizlik – bu bevosita inson ruhiyatiga ta'sir o'tkazish orqali uni o'z milliy qadriyatlaridan, aqidalaridan, muqaddas tarixidan, e'tiqodidan ayiradigan informatsion-psixologik xurujlardan asrashdir. Informatsion-psixologik xavfsizlik eng avvalo, insonning o'zini o'zi tushunishi va fuqarolararo munosabatlarni yuksak ma'naviy-ma'rifiy mezonlar asosida shakllantirish, axborot qurolidan zamonaviy insonparvar tafakkurni, ijodkorlik ruhini, yaratuvchilik qobiliyatini, bunyodkorlik imkoniyatlarini shakllantirishni taqozo etadi. Informatsion-psixologik xavfsizlikni ta'minlashdan maqsad – jamiyatning ma'naviy-axloqiy muhitiga va asosan yoshlar ruhiyatiga salbiy mafkuraviy ta'sir o'tkazilishini oldini olish, yoshlar orasida axborotni manipulyatsiya qilish harakatlariga qarshi turish, tazyiq o'tkazmoqchi bo'lgan destruktiv kuchlar ekspansiyasiga qarshi ma'naviy-ma'rifiy sohada tura olishdan iborat. Oliy harbiy ta'lim muassasalari kursantlarining informatsion-psixologik xavfsizligini ta'minlash bo'yicha quyidagi chora-tadbirlar amalga oshirish tavsiya etiladi:

oliy harbiy ta'lim muassasalari kursantlari tomonidan respublika ommaviy axborot vositalarining barcha manbaalari va Internet xizmatidan foydalanishlarini keng yo'lga qo'yish, milliy qadriyatlarimizni o'zida aks etgan saytlar, multimediya dasturlaridan foydalanish;

oliy harbiy ta'lim muassasalari kursantlari orasida mafkuraviy immunitetni oshirishga qaragalkan targ'ibot tadbirlarini majmuaviyligi va uzviyligini ta'minlash va bu borada yangi samarali metodlardan keng foydalanish;

muntazam ravishda Oliy harbiy ta'lim muassasalari kursantlarini nosog'lom axborotlardan himoyalashga oid mexanizmlarni takomillashtirib borish;

internetdan foydalanuvchi Oliy harbiy ta'lim muassasalari kursantlari uchun madaniyatimiz, an'analar va qadriyatlarimizni yuksaltirish, yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga qaratilgan ma'naviy-ma'rifiy va vatanparvarlik tadbirlarini muntazam ravishda o'tkazib borish;

ma'naviy-ma'rifiy ishlarni tashkil etishda Oliy harbiy ta'lim muassasalari kursantlarini istak va xohishlarini inobatga olish, unda har qanday zo'rlik va majburlovlardan voz kechish, yoshlar ongiga ijobiy ta'sir etuvchi tarbiyaviy tadbirlar davomida axborot texnologiyalari imkoniyatlaridan keng foydalanish;

Oliy harbiy ta'lim muassasalari kursantlarining siyosiy ongini, huquqiy, axloqiy, estetik madaniyatini yuksaltirish bo'yicha tadbirlarni hamkor tashkilotlar bilan birgalikda o'tkazib borish;

xalqaro maydonda sodir bo'layotgan jarayonlarning tub mohiyatiga yetib borish, ular haqida xolis va mustaqil fikrga ega bo'ladigan Oliy harbiy ta'lim muassasalari kursantlarini tarbiyalash;

Oliy harbiy ta'lim muassasalari kursantlarini beparvolik va loqaydlikka yo'l qo'ymaslik, ularni xushyorlik va ogoxlik ruhida tarbiyalash.

Shuningdek, Oliy harbiy ta'lim muassasalari kursantlarini informatsion-psixologik xurujlar va kiberjinoiyatlar ta'siriga tushib qolishlarini oldini olish tadbirlaridan yana biri, ularning axborot iste'moli madaniyatini shakllantirishdan iborat. Bu esa, o'z o'rnida barcha pedagoglar va ota-onalar zimmasiga muhim vazifalarni yuklaydi.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, yosh kadrlarimizda axborotdan to'g'ri foydalana olish shakllansa xabar va ma'lumotlarni baholashda turli buzg'unchi g'oyalar ta'siriga tushib qolmaydi va axborot xurujlariga qarshi mafkuraviy immunitetni kuchaytirgan bo'lamiz. Rivojlanib borayotgan globallashuv jarayonida axborot xurujlari va kibertahdidlardan himoyalani, ularga qarshi kurashish uchun har bir kishi hushyor va ogox bo'lishi, axborotni tahlil qila bilishi lozimligini davrning o'zi talab etmoqda. Shunday ekan, ogoxlik va axborotlardan to'g'ri foydalanish kundalik shiorimizga aylanishi darkor.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. 2018-yil 10-yanvarda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti, Qurolli kuchlar Oliy Bosh qo'mondoni Shavkat Miromonovich Mirziyoev – "Qurolli Kuchlarimiz – mamlakatimiz barqarorligi va taraqqiyotining mustahkam kafolatidir" nomli ma'ruzasi
2. Davydov V.P., Fedenko N.F. Harbiy psixologiya va pedagogika asoslari: darslik. M.: Ta'lim, 1988-yil.
3. Yefremov O.Y. Harbiy pedagogika. 2008-yil.
4. Harbiy psixologiya va pedagogika. Qo'llanma ostida. Tahrirlangan P.D. Korchemnogo, L.G. Lapteva, V.G. Mixaylovskiy. M.: "Barkamollik" nashriyot uyi, 1998-yil.